

אדרום או עמלק

א. בילקוט פרשת חוקת (תשס"ד) כתוב: תמחה את זכר עמלק אמר ליה והא אנן אמר עשו לעמלק כמה יגעתי להרוג את יעקב ולא ניתן בידי, תן דעתך לנקום את נקמתי. אמר לו: האיך אני יכול להזדווג לו? אמר לו: המסורת הזו תהא בידך כשתראה שנתקלו בדבר הוי קופץ עליהם. ע"כ.

ב. המדרש הזה מביא אותנו אל השאלה הגדולה, אם כל מעשה עמלק היה בהדרכת עשו, א"כ מחיית עמלק היא גם על עשו, והנה גם באדום מצינו מחייה בישעיהו (ס"ג א') מי זה בא "מאדום חמוץ בגדים מבצרה", ועוד בתהלים (ס' יז) "מואב סיר רחצי על אדום אשליך נעלי על פלשת התרועעי מי יובלני עיר מצור מי ינחני עד אדום" ועוד בעובדיה (מ"א פסוק וכו'.

ד. ובמהרש"א בבא בתרא (כ"א ע"ב) ישב ע"ז וז"ל, עד הכרית כל זכר באדום וכו' וכי לא ידע אחד מישראל מעשה

ג. אלא שלא נתברר ממש על מי חייב מחייה זה חל, והאם הוא בזמן הזה או לזמן המשיח, והדברים האלו מבוארים במהרש"א בבא-בתרא, ובגמרא שם (וכ"א ע"ב) שבשתא כיון דעל על דכתיב כי ששת חודשים ישב שם יואב וכל ישראל עד אשר הכרית כל זכר באדום כי אתא לקמיה דדוד אמר ליה מאי טעמא עבדת הכי אמר ליה דכתיב

בב"י שנאמר ולא יהיה שריד לבית עשו ונאמר ועלו מושעים וא"כ זאת המלחמה שהיה לו באדום לא היה אלא מלחמת הרשות ולכך לא חשו כל ישראל להרוג גם הנקבות אבל דוד שאל ליואב שהיה שר צבא מאיזה טעם הקפי' הוא להרוג רק הזכרים והשיב תמחה את זכר עמלק כתיב ואם במלחמת מצוה בעמלק הקפיד קרא הזכרים ק"ו לעשות כן במלחמת הרשות בעוה"ז באדום שלא להרוג רק הזכרים והשיב דוד אנן זכר קרינן ואין חילוק גם בעמלק בן זכר ובין נקבה, עכ"ל.

ה. והתבאר מדברי המהרש"א שזה ברור שיש חיוב מחייה גם באדום, אבל לא נצטוונו ע"ז, ורק לעתיד לבוא ימחה הקב"ה את שמם מן העולם ובאברבנל ביאר הטעם בזה מה גרע עמלק שמחויב במחייה כבר בעוה"ז, וז"ל האומנם למה זה העניש הקב"ה עונש גדול אל עמלק למחות זרעו ולא עשה כן לכל גוי מגוי הארץ וגם לא לאדום שהיה מזרעו של עמלק אבל בהיפך שצוה לא תתעב אדומי כי אחיך הוא וצוה שלא יתגרו בו מלחמה הנה משה אדונינו ביארו במשנה תורה, באמרו (דברים כ"ה י"ט) זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך וגו' כי הנה ביאר שם שעשה עמלק כנגד ישראל ארבעה דברים מגונים הא. שהאנשים ילחמו באויבהם אם להציל את ארצם מידם או לכבוש את עריהם אבל עמלק בא להילחם ללא סיבה כי הם לא יהיו

עוברים בארצם לשומרה מה שיכבשהו וגם לא היה לישראל ארץ שיחמוד אותה עמלק ויבא לכובשה אבל היתה מלחמתו לבד ברוע לב להחזירם לעבדות ולחלל כבוד ה' אשר גאלם, ועל זה אמר: זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך בצאתכם ממצרים, הב. שעם היות מנהג המלכים הבאים להלחם באדום שישלחו להודיע להם ביאתם למלחמה לאמר הכינו ונתראה פנים בפנים, הנה עמלק לא עשה כן אלא בא פתאום להלחם בישראל והיתה זו בגידה רבה וזהו שאמר אשר קרך בדרך רוצה לומר פתאום בלי התראה. הג. שהיה מפחיתות עמלק שלא עצר כח להלחם בישראל פנים בפנים, אבל נלחם עם הנחשלים שבהם הבאים באחרית המחנה, וירא מגשת אל העם מלפניו עם היות ישראל עייף ויגע וז"ש: ויזנב בך כל הנחשלים אחריו ועתה עייף ויגע. הד. שעמלק ירא מישראל ולכן בא להלחם בהם בזנב המחנה והחלושים שבהם עם היות ישראל עייף ויגע ולא ירא עמלק מאלהים שהוא מהקם מלכין ומהעדה מלכין שירא א"כ מהחלוש שהוא ישראל ולא ירא מהגיבור שהוא הקב"ה ומפני ארבעת הסיבות האלו היה ראוי למחות את שמו אבל אדום לא עשה דבר מזה ולא שאר הגויים ולכן היה עונשו של עמלק קשה מעונשם עכ"ל.

ו. עוד שיטה המחלקת בין אדום לעמלק היא שיטת הנופת צופים לרבינו

[אוצר החכמה]

ובדברי הימים מונה תמנע בבניו של אליפז, מלמד שבא על אשתו של שעיר החורי אומנם איתא בעובדיה פרק א' פסוק כ"א "ועלו מושעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לה' המלוכה" ומבואר שהמלחמה היא בעשו, עכ"ל.

ובמצות ה', ג"כ מחלק בין עשו לעמלק לגבי חיוב המחיה, וז"ל והוא שציונו להכרית זרע העמלקי בלבד משאר זרע עשו, וביאר בזה הרב משה לוין הובאו דבריו בקובץ אוריתא (פורים) וז"ל: אולם בעמלק נראה דאין השם מחייב את הכרתו, דהנה כתב הר"מ בסהמ"צ (מצות עשה קפ"ח) וז"ל: הוא שציונו להכרית זרע העמלקי בלבד משאר זרעו עשו, ומשמע מדברי הר"מ דמצות מחיית עמלק מחויבת בעמלק משום דהינו זרעו של עשו, אלא שלא נצטוונו בהכרתו כל זרעו של עשו אלא רק במצות זרעו דהינו עמלק, וא"כ השם מחייב במחיית עמלק הינו הכרתו "זרעו" של עשו ומצוה זו נוהגת רק בהסתעפות של עשו דרך עמלק, וע"כ נראה דאף דעתה לא קיים שם עמלק משום דבא סנחריב ובלבל את העולם מ"מ מצד זרעו של עשו ודאי שקיים ומכיון שהתיחסותם לעשו היא ע"י בני עמלק א"כ נוהגת בהם מצוות הכרתת עשו בזרע עמלק, עכ"ל.

וידאל הצרפתי, וז"ל הנה הקשה שכאן צוה בשנאתו, ולהלן הוא אומר "לא תתעב אדומי" ועמלק הוא אדומי נכד עשו בפרשת וישלח, אבל בקושיא אחרת יתורץ כי נצטוונו בהכרתת עמלק מיד בהניח ה' אותנו. והלא אדום עמון ומואב הם קני קנוי וקדמוני ולעתיד אנו יורשים אותם? וי"ל שעמלק הם ענף אחד משפחה אחת מאדום ועמלק הוא אדום ולא אדום עמלק, עכ"ל.

[אוצר החכמה]

[אוצר החכמה]

[אוצר החכמה]

ז. ברמב"ן פרשת וישלח ביאר היטב את החילוק בין עשו לעמלק בזה שהחסרון של עמלק שהיה בן הפילגש וז"ל, ויתכן כי בני אליפז החמישה היו ידועים לו כי הולידם מנשיו ועמלק בעבור היותו בן הפילגש לא היה לו שם כאחיו והיה נכלל עם בני עשו בעבור בהיותו מזרעו והוצרך לומר כי אימו פלונית אשה היא נודע לזה ילדתו לאליפז אבל אינו בכלל בני עשו ולא יושב עממם בהר שעיר כי בני הגבירות יקרא לו זרע ולא בן הפילגש כי לא ירש בן האמה עם בני כמו שעשה אביו. והנה אנחנו נצטוונו בבני עשו שלא נתעב אותם ולא ניקח את ארצם והם כל בניו הידועים לנו היושבים בהר שעיר כי הם הנקראים אדום על שמו אבל בן הפילגש אינו בכלל בני עשו ולא עממם בארצם, ונצטוונו בזה להיפך לתעב אותו ולמחות את שמו, וכתב רש"י עוד

[אוצר החכמה]